

Running head: DELEN EN HEBZUCHT: ROL VAN GEZINSGROOTTE

Opgroeien in een klein gezin nadelig voor de sociale ontwikkeling van kinderen?

Anoek Dirks

Begeleid door dr. A.M. Scheeren

Bachelor Thesis
Psychologie en Gezondheid

Departement Medische en Klinische Psychologie
Ontwikkelingspsychologie
Tilburg University

Mei, 2016

Abstract

In de loop van de twintigste eeuw zijn de gezinnen in Nederland alsmaar kleiner geworden. In deze studie werd onderzoek gedaan naar de rol die de gezinsgrootte speelt bij de sociale ontwikkeling van kinderen van 4 tot en met 6 jaar ($N = 40$). De sociale ontwikkeling werd onderzocht aan de hand van zowel het pro-sociale gedrag als het egoïstische gedrag, met behulp van experimentele testjes voor het kind en een vragenlijst voor de moeder. Om het pro-sociale en egoïstische gedrag te onderzoeken werd er gekeken naar respectievelijk de vaardigheid delen en de emotie hebzucht. De rol van de gezinsgrootte werd bepaald door de sociale vaardigheden van kinderen uit kleine gezinnen (een of twee kinderen) te vergelijken met de sociale vaardigheden van kinderen uit grote gezinnen (drie of meer kinderen). Verwacht werd dat kinderen uit een klein gezin minder pro-sociaal gedrag en meer egoïstisch gedrag zouden laten zien. Uit het onderzoek bleek dat kinderen uit de verschillende gezinsgroottes op zowel de vaardigheid delen als de emotie hebzucht niet van elkaar verschilden. De gezinsgrootte lijkt dus geen invloed te hebben op het pro-sociale en egoïstische gedrag van kinderen. Omdat er veel onduidelijkheid is over de gebruikte methodes om hebzucht te meten, zal er meer onderzoek gedaan moeten worden voordat deze harde conclusie, met betrekking tot egoïstisch gedrag, getrokken kan worden.

Kernwoorden: gezinsgrootte, sociale ontwikkeling, pro-sociaal gedrag, egoïstisch gedrag, hebzucht, delen, jonge kinderen

Abstract

Since 1960 the average size of families in the Netherlands has been strongly decreasing. This study examined the role of family size in children's social development. The social development of children aged four to six ($N = 40$) was determined by looking at both their pro-social and selfish behavior. Children's pro-social and selfish behavior was operationalized by looking at sharing behavior and greed. To measure children's sharing behavior and greed, experimental tasks with the child and a questionnaire for the mother were conducted. By comparing the social-skills of children from small families (one or two children) with the social-skills of children from large families (three or more children) the role of family size was examined. The hypotheses were that children from small families would share less with another person and show more greed than children from large families. Results showed that there was no difference between family sizes in children's sharing behavior and degree of greed. Family size seemed to have no effect on children's pro-social and selfish behavior. Since there is a lot of doubt about the used instruments for measuring greed, the conclusion about selfish behavior should be handled with caution.

Keywords: family size, social development, pro-social behavior, selfish behavior, sharing behavior, greed, young children

Begin 20e eeuw werden er in Nederland gemiddeld vijf kinderen per gezin geboren (CBS, 2016a). Nu, nog geen honderd jaar later, zijn dit gemiddeld nog maar een kleine twee kinderen per gezin (CBS, 2016a). Vrouwen kiezen tegenwoordig vaker voor een carrière en krijgen daardoor later en minder kinderen dan de vrouwen van 100 jaar geleden. Ook heeft de ontwikkeling van anticonceptie ervoor gezorgd dat vrouwen het krijgen van kinderen kunnen uitstellen of tegengaan. Uit recente cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS, 2016b) blijkt dat de gezinsgrootte sinds 1960 enorm aan het dalen is. Waar er in 1960 nog gemiddeld 3.1 kinderen per vrouw geboren werden, zijn er dat in 2014 nog maar gemiddeld 1.7. Tevens bestond in 1960 nog 25% van de gezinnen uit 4 of meer kinderen, terwijl dat tegenwoordig nog maar een kleine 5% is. Sinds 2010 blijft het gemiddeld aantal kinderen per vrouw schommelen rond de 1.7. Over het effect dat deze afname in gezinsgrootte heeft op de ontwikkeling van kinderen is echter nog niet veel bekend. Het opgroeien met minder broertjes of zusjes zou bijvoorbeeld invloed kunnen hebben op de sociale vaardigheden die een kind al op jonge leeftijd leert. Het is daarom van belang dat er onderzocht wordt of deze kleinere gezinsgrootte invloed heeft op de sociale ontwikkeling van kinderen. Aangezien 83% van de gezinnen in Nederland tegenwoordig gezien kan worden als een klein gezin (CBS, 2016b) is het extra belangrijk dat er onderzocht wordt of deze kleinere gezinsgrootte negatieve gevolgen met zich meebrengt. In dit onderzoek zal daarom gekeken worden naar de rol die de gezinsgrootte speelt bij de sociale ontwikkeling van jonge kinderen.

Er is al behoorlijk wat onderzoek gedaan naar de rol die de gezinsgrootte speelt bij de ontwikkeling van kinderen. Zo blijken kinderen die opgroeien in een klein gezin, in tegenstelling tot een groot gezin, een hoger IQ te hebben (Black, Devereux & Salvanes, 2010), te beschikken over een beter verbaal vermogen (Breland, 1974), het beter te doen wat betreft hun educatie

(Black, Devereux & Salvanes, 2005) en een beter psychologisch welzijn te vertonen (Wagner, Schubert & Schubert, 1979). Verklaringen die hiervoor worden gegeven zijn dat kinderen uit een klein gezin meer verbaal contact met de ouders hebben, waardoor ze ook meer gestimuleerd worden in hun verbale ontwikkeling (Breland, 1974), dat kinderen uit kleine gezinnen meer hulpbronnen tot hun beschikking hebben dan kinderen uit grote gezinnen (Black, Devereux & Salvanes, 2005; 2010), dat kinderen uit grote gezinnen genetisch in het nadeel zijn, omdat mensen die ervoor kiezen om meer kinderen te krijgen vaak een lager IQ hebben en het minder goed doen wat betreft educatie (Black, Devereux & Salvanes, 2005; 2010) en als laatste dat de ouders van kleine gezinnen meer geïnteresseerd zijn in hun kinderen en dat er in grote gezinnen meer spanning heerst (Wagner, Schubert & Schubert, 1979). Het opgroeien in een klein gezin lijkt hier samen te gaan met positieve uitkomsten. Er is echter ook onderzoek waaruit blijkt dat kinderen uit een groot gezin juist in het voordeel zijn. Zo blijken de relaties binnen grote gezinnen beter te zijn (Hawkes, Burchinal & Gardner, 1958) en kinderen uit grote gezinnen minder agressie te vertonen (Boone & Montare, 1979). Mogelijke verklaringen die hiervoor worden aangehaald zijn dat de kans op over-bescherming en het verwennen van kinderen in kleine gezinnen groter is (Hawkes, Burchinal & Gardner, 1958), dat jaloezie in kleine gezinnen meer voorkomt, omdat er maar twee kinderen zijn die telkens met elkaar strijden om de aandacht van de ouders (Hawkes, Burchinal & Gardner, 1958) en dat de sociale vaardigheden van kinderen uit grote gezinnen zich sneller ontwikkelen (Boone & Montare, 1979). Naar het effect van de gezinsgrootte op de sociale ontwikkeling van kinderen is echter nog erg weinig onderzoek gedaan. Wel is bekend dat de interactie met broertjes en zusjes een goede basis biedt voor het ontwikkelen van een theory of mind (Perner, Ruffman & Leekam, 1994). Kinderen uit grote gezinnen lijken op dit gebied van de sociale ontwikkeling dus in het voordeel te zijn. Of kinderen

uit grote gezinnen ook meer pro-sociaal gedrag vertonen dan kinderen uit kleine gezinnen zal in deze studie worden onderzocht.

Een van de vroegste en tevens meest voorkomende vormen van pro-sociaal gedrag bij kinderen is delen (Babcock, Hartle & Lamme, 1995). De term delen verwijst naar het aanbieden of geven van een of meerdere items aan een ander persoon, vaak een leeftijdsgenoot, zodat deze kan deelnemen aan een reeds lopende activiteit (Eisenberg et al., 1999). Kinderen leren de vaardigheid delen door observatie en interactie met leeftijdsgenoten en volwassenen (Odom, McConnell & McEvoy, 1992). Kinderen uit een groot gezin groeien op met meer broertjes en zusjes om zich heen en hebben daardoor meer mogelijkheden voor observatie van en interactie met leeftijdsgenoten. In tegenstelling tot kinderen uit een klein gezin, hebben zij daardoor in hun thuisomgeving meer kansen om het sociale gedrag te leren. Daarnaast moeten kinderen uit een groot gezin noodgedwongen meer delen, omdat ze met meer mensen in huis zijn. Deze omstandigheden zouden ertoe kunnen leiden dat kinderen uit een groot gezin de vaardigheid delen sneller en beter leren beheersen dan kinderen uit een klein gezin. Uit het onderzoek van Downey en Condron (2004) blijkt ook dat kinderen die met een broer of zus opgroeien al betere sociale en interpersoonlijke vaardigheden laten zien dan kinderen die alleen opgroeien. Kinderen uit een klein gezin groeien op in andere omstandigheden, wat er wellicht voor kan zorgen dat de ontwikkeling van pro-sociaal gedrag bij hen minder optimaal verloopt.

Het is van belang dat kinderen de vaardigheid delen al op jonge leeftijd beheersen, omdat dit de basis is voor toekomstig pro-sociaal gedrag. Zo is de vaardigheid delen belangrijk voor het kunnen uitvoeren van rollenspellen met leeftijdsgenoten (Jamison, Forston & Stanton-Chapman, 2012) en leidt het delen van materialen met leeftijdsgenoten tot een toename in sociale interacties (McElwain & Volling, 2002). Daarnaast worden kinderen die de vaardigheid delen beheersen op

een voor hen leeftijdsgeschikt niveau sneller als vriend beschouwd door leeftijdsgenoten, waardoor ze meer kansen hebben om te oefenen met pro-sociaal gedrag (Odom, McConnell & McEvoy, 1992). Als kinderen de vaardigheid delen niet goed beheersen bestaat dus het risico dat ook hun verdere ontwikkeling van pro-sociaal gedrag moeizamer zal verlopen.

Mocht het zo zijn dat kinderen uit een klein gezin inderdaad minder pro-sociaal gedrag laten zien dan kinderen uit een groot gezin, dan zouden er mogelijk interventies ontwikkeld kunnen worden om kinderen uit een klein gezin hier wat extra in te ondersteunen. Er zijn al enkele interventies ontwikkeld om de vaardigheid delen te verbeteren (Lane & Ledford, 2015). Het merendeel van deze interventies werd ontwikkeld voor kinderen met een autismespectrumstoornis. Onderdelen van deze interventies zijn onder andere het verbaal omschrijven waarom een kind moet delen, het kind laten observeren hoe anderen delen (eventueel op video), het kind aanmoedigen om te delen, het kind belonen en straffen als het juist wel of niet deelt en het doen van rollenspellen met volwassenen en leeftijdsgenoten. Uit de review van Lane en Ledford (2015) blijkt dat de vaardigheid delen kan worden aangeleerd en dat het gedrag als resultaat hiervan generaliseerbaar is over verschillende contexten en in stand blijft over de tijd. Aangezien deze interventies goed blijken te werken bij kinderen met autisme is het wellicht mogelijk dat bepaalde onderdelen van deze interventies ook gebruikt kunnen worden om kinderen uit kleine gezinnen wat extra hulp te bieden bij hun sociale ontwikkeling.

Wanneer een kind niet of in mindere mate deelt met anderen stelt het zijn of haar eigen belangen voor de belangen van de ander. Dit kan gezien worden als een vorm van egoïstisch gedrag. Als kinderen uit kleine gezinnen minder met anderen delen is het wellicht mogelijk dat ze, in tegenstelling tot kinderen uit grote gezinnen, ook ander egoïstisch gedrag in grotere mate vertonen. Naast het niet delen met anderen is het de emotie hebzucht die vaak als egoïstisch

wordt gezien. Uit het onderzoek van Seuntjens, Zeelenberg, Breugelmans en van de Ven (2015) blijkt dat hebzucht positief samenhangt met egoïsme, waardoor hebzucht beschouwd kan worden als een vorm van egoïstisch gedrag. Hebzucht kan gedefinieerd worden als het onverzadigbaar verlangen naar méér dan men nodig heeft in combinatie met een lage tevredenheid (Seuntjens, Zeelenberg, Breugelmans & van de Ven, 2014). Het onderzoek dat tot op heden naar hebzucht gedaan is gaat vooral over wat hebzucht precies inhoudt en wat de gevolgen hiervan zijn. Over de oorzaken van hebzucht is nog niet zoveel bekend. In dit onderzoek zal gekeken worden of de gezinsgrootte een risicofactor zou kunnen zijn voor het ontwikkelen van hebzucht. Een minder optimale ontwikkeling van sociaal gedrag bij kinderen uit een klein gezin zou er wellicht toe kunnen leiden dat deze kinderen juist meer egoïstisch gedrag en dus hebzucht gaan vertonen. Ze zijn met minder mensen thuis, waardoor ze minder hoeven te delen en wellicht eerder en sneller krijgen wat ze willen. Dit zou ertoe kunnen leiden dat deze kinderen eerder hebzucht ontwikkelen dan kinderen uit een groot gezin. Uit het onderzoek van Jaradat (2012) blijkt ook dat zowel de vaders als de moeders van kleine gezinnen meer permissief zijn dan de ouders van grote gezinnen. Bij de permissieve opvoedingsstijl krijgt het kind veel positieve aandacht, maar worden er door de ouders erg weinig regels en grenzen voorgeschreven. Ook gaan de ouders ervan uit dat aan alle behoeften van het kind voldaan moet worden (Belsky, 2013). Kinderen uit kleine gezinnen groeien daardoor op met minder regels en grenzen en worden daarnaast sneller en vaker in hun behoeften voorzien. Deze omstandigheden maken het makkelijker voor kinderen uit een klein gezin om hebzucht te ontwikkelen.

Als kinderen uit een klein gezin inderdaad meer risico lopen op het ontwikkelen van hebzucht is het van belang om dit zo vroeg mogelijk aan te pakken. Hebzucht hangt namelijk sterk samen met antisociaal gedrag in de volwassenheid, zoals een toename in psychopathie en

een afname in empathie en belangstelling voor anderen (Seuntjens et al., 2014). Ook zaken als diefstal, fraude en het schaden van het welzijn van anderen voor persoonlijke winst kunnen het gevolg zijn van hebzucht (Bruhn & Lowrey, 2012). Hebzuchtige mensen hebben daarnaast een lager zelfvertrouwen en zijn minder tevreden met hun leven (Seuntjens et al., 2014). Het is daarom van belang dat er al vroeg kan worden vastgesteld of kinderen hebzucht vertonen. Met dit onderzoek zal daar een eerste stap in worden gezet door te kijken of de gezinsgrootte hier als risicofactor gezien kan worden.

In dit onderzoek zal de sociale ontwikkeling van jonge kinderen onderzocht worden aan de hand van zowel het pro-sociale gedrag als het egoïstische gedrag. Om dit gedrag te kunnen bepalen zal er gekeken worden naar de vaardigheid delen en de emotie hebzucht. Deze zullen gemeten worden met behulp van experimentele testjes met het kind en een vragenlijst voor de moeder. Om te kunnen bepalen of de sociale ontwikkeling minder optimaal verloopt bij kinderen uit een klein gezin zullen twee groepen met elkaar vergeleken worden. De groep kinderen uit een klein gezin (een of twee kinderen) zal vergeleken worden met de groep kinderen uit een groot gezin (drie of meer kinderen). Verwacht wordt dat kinderen uit een klein gezin minder pro-sociaal gedrag en juist meer egoïstisch gedrag vertonen dan kinderen uit een groot gezin. Specifiek gezien betekent dit dat er verwacht wordt dat kinderen uit een klein gezin minder delen met een ander dan kinderen uit een groot gezin en dat ze meer hebzucht vertonen. De onderzoeksvraag van het onderzoek luidt dan ook: Delen kinderen uit een klein gezin minder met een ander dan kinderen uit een groot gezin? Vertonen deze kinderen ook meer hebzucht? Het doel van het onderzoek is om te bepalen of de sociale ontwikkeling van kinderen minder optimaal verloopt wanneer ze opgroeien in een klein gezin in tegenstelling tot wanneer ze opgroeien in een groot gezin.

Methodie

Deelnemers

De voor dit onderzoek verzamelde data waren afkomstig uit het grotere onderzoek “Kiezen en Delen bij Jonge Kinderen”. In deze grotere studie werd onderzoek gedaan naar keuzestress, de vaardigheid delen, inhibitie, hebzucht en spijt bij jonge kinderen. Daarbij werd gekeken of factoren zoals leeftijd, ouderschapsstijl, gezinssituatie en het karakter van het kind hier een rol bij spelen. De deelnemers aan dit onderzoek waren kinderen van 4 tot en met 6 jaar ($N = 40$: 42.5% jongen, 57.5% meisje; M leeftijd in maanden = 63.1, $SD = 10.10$) en hun moeder ($N = 40$; M leeftijd in jaren = 35.75, $SD = 5.22$). Alle deelnemers waren afkomstig uit de omgeving van Tilburg. Van de moeders had 30% werk op universitair-niveau, 55% werk op hbo-niveau, 12.5% werk op mbo-niveau en was 2.5% werkloos. De deelnemers waren benaderd aan de hand van een lijst met namen van kinderen die al eerder hadden deelgenomen aan een onderzoek in het Life Span Lab aan de Universiteit van Tilburg. Daarnaast werd er via de facebookpagina van het Life Span Lab aandacht gevraagd voor het onderzoek. De steekproef van het huidige onderzoek bestond uit 40 deelnemers en was onderverdeeld in twee groepen; de groep kinderen uit een klein gezin ($n = 27$: 33.3% jongen, 66.7% meisje; M leeftijd in maanden = 61.11, $SD = 8.45$) en de groep kinderen uit een groot gezin ($n = 13$: 61,5% jongen, 38.5% meisje; M leeftijd = 67.23, $SD = 12.23$). Een gezin werd als groot beschouwd wanneer het bestond uit drie kinderen of meer. De groepen verschilden onderling niet in gemiddelde leeftijd van de kinderen ($t(38) = -1.85$, $p = .07$), geslacht van de kinderen (Fisher's exact toets, $p = .17$) of het werkniveau van de moeder ($\chi^2 = .19$).

Procedure

Het onderzoek vond plaats in het Life Span Lab van Tilburg Universiteit. Het bestond uit

een aantal testjes voor het kind en een vragenlijst voor de moeder. De deelnemers werden vooraf geïnformeerd middels een informatiebrief voor de ouders en een social story boekje voor het kind. Deze brief en het boekje werden vóór het experiment naar de ouder(s) verstuurd, zodat het kind wist wat er van hem/haar verwacht werd en de ouders eventuele onduidelijkheden nog voor hun komst konden aangeven. De kinderen werden individueel getest en het gehele onderzoek duurde ongeveer 45 tot 60 minuten. Gedurende het onderzoek waren er drie onderzoekers aanwezig: de testleider die de testjes bij het kind afnam, de proefleider die ervoor zorgde dat de benodigde spullen klaar lagen, die de camera's bediende en tevens het observatieformulier invulde en als laatste de helper die extra hulp kon bieden wanneer dit nodig was en eventueel de broertjes en/of zusjes van het kind dat getest werd bezighield. Voorafgaand aan de testjes werd kort met het kind gespeeld in de speelkamer van het lab. Het kind kon op deze manier gewend raken aan de testleider en de omgeving. Ondertussen kon de moeder de vragenlijst invullen in de testruimte (dit duurde ongeveer 20 tot 30 minuten). Op het moment dat het kind gewend was geraakt aan de testleider, verplaatsten deze twee zich naar de testruimte en kon de moeder plaatsnemen in de observatieruimte. Wanneer de vragenlijst nog niet helemaal was ingevuld kon de moeder deze in de observatieruimte afronden. In de observatiekamer kon de moeder via camerabeelden meekijken en eventuele vragen aan de proefleider stellen. Als het kind het eng vond om alleen met de testleider in de ruimte te zijn, dan mocht de moeder in de testruimte aanwezig zijn. Ze werd dan gevraagd om achter het kind plaats te nemen, zodat de moeder tijdens het testen niet zichtbaar zou zijn voor het kind. De testleider nam vervolgens vijf testjes bij het kind af die in totaal 20 tot 30 minuten duurden. Na elk testje mocht het kind een sticker plakken op zijn of haar stickerdiploma. Als beloning voor deelname mocht het kind na afloop het

stickerdiploma en een uitgekozen cadeautje mee naar huis nemen. Zowel het uitkiezen van het cadeautje als het stickerdiploma maakten ook deel uit van het onderzoek.

Voor het huidige onderzoek werd gebruik gemaakt van twee van de in totaal vijf testjes voor het kind en twee onderdelen uit de vragenlijst voor de moeder.

Instrumenten

Deeltaak. Tijdens de deeltaak werd het kind voorgesteld aan een knuffel genaamd Konijn. Daarnaast kreeg het kind 5 stickers en kwam voor zowel het kind als voor Konijn een bakje te staan. De proefleider vertelde dat Konijn de stickers ook heel graag wilde hebben en dat het kind mocht beslissen óf en hoeveel stickers het aan Konijn wilde geven. De kinderen kregen met opzet een oneven aantal stickers, zodat ze de keuze moesten maken of ze de minderheid of de meerderheid aan Konijn wilden geven. Ter controle werd vooraf gevraagd of het kind begreep welk bakje bij wie hoorde. Het kind verdeelde daarna de stickers over de bakjes en de proefleider noteerde op een scoreformulier hoeveel stickers er in het bakje van Konijn lagen. Meer stickers in het bakje van Konijn resulteerde in een hogere score op de vaardigheid delen (minimaal 0, maximaal 5). Als beloning mocht het kind een sticker plakken op zijn of haar stickerdiploma. Deze specifieke test werd ontwikkeld voor dit onderzoek en is dus nog niet eerder getest. Wel werd er in eerdere onderzoeken gebruik gemaakt van een vergelijkbare methode om de vaardigheid delen te meten. Zo werd de kinderen in het onderzoek van Chernyak en Kushnir (2013) gevraagd om stickers te delen met een “verdrietige” knuffel en verdeelden de kinderen in het onderzoek van Flook, Goldberg, Pinger en Davidson (2015) stickers tussen henzelf en een aantal ontvangers. Het verdelen van stickers bleek in beide onderzoeken een goede methode te zijn om de vaardigheid delen te meten.

Hebzuchttaak. Na afloop van elke taak mocht het kind als beloning stickers plakken op het stickerdiploma. Bij één taak was de beloning echter meteen een nieuwe taak. In plaats van het stickerboek waar normaal uit gekozen mocht worden kreeg het kind nu een stickervel met 87 stickers. Er werd gezegd dat het kind zoveel stickers mocht plakken als hij of zij wilde. Deze taak werd achteraf gescoord door te tellen hoeveel stickers er van het stickervel waren afgehaald. Hoe meer stickers er waren opgeplakt, hoe hoger de score op hebzucht (minimaal 0, maximaal 87). Deze specifieke test werd ontwikkeld voor dit onderzoek en is dus nog niet eerder getest.

Vragenlijst moeder. Hebzucht werd behalve met de hebzuchttaak voor het kind ook gemeten aan de hand van zeven stellingen in de vragenlijst voor de moeder. Deze stellingen waren gebaseerd op een vragenlijst naar hebzucht bij volwassenen (Seuntjens et al., 2015). Uit het onderzoek van Seuntjens et al. (2015) bleek dat de betrouwbaarheid van deze schaal goed was ($\alpha = .82$) en dat alle items een acceptabele interne consistentie hadden ($>.30$; Nunnally & Bernstein, 1994). Daarnaast bleek deze vragenlijst een goede discriminerende validiteit te hebben. Hebzucht kon onderscheiden worden van maximalisatie, eigenbelang, afgunst en materialisme. De stellingen die werden gebruikt zijn te vinden in de appendix. Voorbeelden van deze stellingen zijn: “Mijn kind is eigenlijk best wel hebberig” en “Het maakt niet uit hoeveel mijn kind krijgt, hij/zij is nooit echt tevreden”. De stellingen werden gescoord met behulp van een 5-punt Likertschaal (1 = helemaal niet mee eens, 5 = helemaal mee eens) waarmee de moeder kon aangeven in hoeverre ze het eens was met de uitspraken over het kind. Om de mate van hebzucht bij het kind te bepalen werden de scores op de stellingen opgeteld tot een totaalscore van minimaal 7 en maximaal 35. Hoe hoger de totaalscore van het kind was, hoe meer hebzucht het kind volgens de moeder vertoonde.

Gezinsgrootte. De gezinsgrootte van elk kind kon bepaald worden aan de hand van de vragenlijst die de moeder had ingevuld. De moeder werd hierin gevraagd om te noteren of ze naast het kind dat getest werd nog andere kinderen had. Als het antwoord daarop ‘ja’ was werd vervolgens gevraagd om de geboortedatum van deze kinderen te noteren.

Analyseplan

De eerste hypothese van het onderzoek is dat kinderen uit een klein gezin minder delen dan kinderen uit een groot gezin. Deze hypothese zal worden getest met behulp van de deeltaak. De resultaten op deze taak worden gescoord als een dichotome variabele. Kinderen geven of de minderheid van de stickers (0, 1 of 2) of de meerderheid van de stickers (3,4 of 5) aan Konijn. Op de data zal vervolgens de Fisher’s exact toets worden uitgevoerd om te ontdekken of er een significant verschil te zien is in de mate van delen tussen de kinderen uit een klein gezin en de kinderen uit een groot gezin.

De tweede hypothese van het onderzoek is dat kinderen uit een klein gezin meer hebzucht vertonen dan kinderen uit een groot gezin. Deze hypothese zal op twee manieren worden onderzocht, namelijk via de hebzuchttaak met het kind en via de vragenlijst voor de moeder. Op de resultaten van zowel de hebzuchttaak als de vragenlijst voor de moeder zal een 1-weg ANOVA worden uitgevoerd om te ontdekken of er een significant verschil te zien is in hebzucht tussen de kinderen uit een klein gezin en de kinderen uit een groot gezin.

Resultaten

Voorafgaand aan de analyses werd gecontroleerd of alle data volledig waren en of deze geïnterpreteerd konden worden. De moeders hadden de vragenlijst allemaal volledig ingevuld en ook de scoreformulieren voor de deel- en hebzuchttaak waren compleet. Doordat er tijdens de deeltaak gecontroleerd werd of de opdracht voor de kinderen helemaal duidelijk was, konden

ook deze resultaten geïnterpreteerd worden. Verder kregen de moeders voorafgaand aan het onderzoek de vraag of het kind voldoende geslapen en gegeten had. Dit bleek bij alle kinderen voldoende te zijn, waardoor ervan uitgegaan kon worden dat de fysieke toestand van elk kind in orde was. Uit de controle bleek dat alle informatie volledig was en er geen deelnemers uit de steekproef verwijderd hoefden te worden ($N=40$).

Delen. Kinderen uit een klein gezin gaven tijdens de deeltaak gemiddeld 2.41 stickers ($SD = .57$) aan Konijn. Kinderen uit een groot gezin gaven gemiddeld 2.46 ($SD = .52$) stickers. Het gemiddelde lag bij kinderen uit een groot gezin iets hoger, maar de Fisher's exact toets liet geen significant verschil zien ($p = .59$). Er kan dus geconcludeerd worden dat kinderen uit kleine en grote gezinnen niet verschillen in de vaardigheid delen.

Hebzucht. De kinderen uit een klein gezin plakten tijdens de hebzuchttaak gemiddeld 16.81 stickers ($SD = 23.38$) op hun diploma. De kinderen uit een groot gezin plakten gemiddeld 8.00 ($SD = 3.63$) stickers. De assumptie van homogeniteit werd bij deze analyse geschonden. Er werd daarom gebruik gemaakt van de Welch's-test voor het bepalen van de significantie. Deze test is meer robuust en betrouwbaarder dan de normale t -test als twee groepen ongelijke varianties en/of ongelijke groottes hebben (Ruxton, 2006). Ondanks dat de 1-weg ANOVA geen significant resultaat liet zien ($F(1) = 1.80, p = .07$) kan er wel gesproken worden van een trend ($p < .10$). Kinderen uit een klein gezin plakten gemiddeld 9 stickers meer op hun stickervel dan kinderen uit een groot gezin en lijken daardoor meer hebzucht te vertonen dan kinderen uit een groot gezin. De effectgrootte van de resultaten ($\eta^2 = .05$) kan gezien worden als een klein tot middelgroot effect (Pierce, Block & Aguinis, 2004).

Behalve de hebzuchttaak werd ook de vragenlijst voor de moeder gebruikt om de mate van hebzucht bij de kinderen te bepalen. De Cronbach's Alpha van de vragen met betrekking tot

hebzucht was .86. Dit is hoger dan .80 wat betekende dat de betrouwbaarheid goed was en deze items samen gebruikt mochten worden om hebzucht te meten (de Heus, van der Leeden & Gazendam, 1995). Kinderen uit een klein gezin scoorden een gemiddelde van 13.67 ($SD = 4.40$) en kinderen uit een groot gezin scoorden een gemiddelde van 12.31 ($SD = 4.77$). Kinderen uit een klein gezin leken volgens de moeders meer hebzucht te vertonen dan kinderen uit een groot gezin, maar het verschil tussen de twee groepen was erg klein en de 1-weg ANOVA liet geen significant resultaat zien ($F(1) = .79, p = .38$). Er kan dus geconcludeerd worden dat kinderen uit een klein en groot gezin niet verschillen in hun mate van hebzucht, wanneer dit gemeten werd via de moeder. De effectgrootte van de resultaten kan gezien worden als een klein effect ($\eta^2 = .02$; Pierce, Block & Aguinis, 2004).

Omdat de hebzuchttaak met het kind en de vragenlijst voor de moeder beide het construct hebzucht maten, maar niet tot dezelfde conclusie leidden werd er nog een extra analyse uitgevoerd. Om te controleren of de hebzuchttaak en de vragenlijst inderdaad hetzelfde maten werd er een correlatie berekend op de resultaten van deze twee taken. Beide taken zouden hetzelfde construct moeten meten, dus er zou een hoge correlatie gevonden moeten worden. De correlatie bleek echter negatief te zijn ($\rho = -.253, p = .115$). Minimaal een van de twee methodes lijkt dus niet in staat te zijn geweest om hebzucht juist te meten.

Discussie

In deze studie werd onderzoek gedaan naar de rol die de gezinsgrootte speelt bij de sociale ontwikkeling van jonge kinderen. De sociale ontwikkeling werd onderzocht aan de hand van zowel het pro-sociale gedrag als het egoïstische gedrag. Om het pro-sociale en egoïstische gedrag te onderzoeken werd er gekeken naar respectievelijk de vaardigheid delen en de emotie hebzucht. Uit het onderzoek is gebleken dat kinderen uit een klein en groot gezin niet verschillen

in de vaardigheid delen. Ook de mate van hebzucht, gemeten met een vragenlijst voor de moeder, bleek niet te verschillen tussen kinderen uit verschillende gezinsgroottes. Wanneer de mate van hebzucht objectief gemeten werd, was er wel een trend te zien, waarbij kinderen uit een klein gezin meer hebzucht vertoonden dan kinderen uit een groot gezin. De betekenis en implicaties van deze bevindingen worden hieronder bediscussieerd.

In tegenstelling tot de hypothese blijken kinderen uit een klein gezin niet minder te delen dan kinderen uit een groot gezin. Een verklaring hiervoor is dat het hebben van meerdere broers of zussen niet leidt tot betere sociale vaardigheden dan wanneer je maar één broer of zus hebt. Uit het eerder genoemde onderzoek van Downey & Condrón (2004) bleek dat kinderen die met een broer of zus opgroeien betere sociale en interpersoonlijke vaardigheden laten zien dan kinderen die alleen opgroeien. Omdat er in het huidige onderzoek geen verschil gevonden werd tussen gezinnen met twee kinderen en gezinnen met drie of meer kinderen, lijkt er alleen een positief effect te bestaan op de sociale vaardigheden van het kind wanneer het gaat van helemaal geen broers en zussen naar wel broers en zussen. Wanneer een kind al een broer of zus heeft, zou het dus zo kunnen zijn dat het toevoegen van een extra broer of zus niet tot betere sociale vaardigheden leidt.

Een andere verklaring voor het niet gevonden verschil tussen kinderen uit een klein gezin en kinderen uit een groot gezin is dat kinderen een groot deel van hun sociale vaardigheden ook buiten hun thuisomgeving leren. Uit het eerder genoemde onderzoek van Odom, McConnell en McEvoy (1992) bleek dat kinderen de vaardigheid delen leren via observatie en interactie met de omgeving. Het is dus mogelijk dat kinderen uit kleine gezinnen in hun thuisomgeving minder sociale vaardigheden ontwikkelen dan kinderen uit grote gezinnen, maar dat dit verschil weer verdwijnt doordat ze deze vaardigheden buiten hun thuisomgeving leren. Voor vervolgonderzoek

is het interessant om te bepalen van wie kinderen de sociale vaardigheden vooral leren en of kinderen uit kleine gezinnen deze inderdaad voornamelijk buiten hun thuisomgeving ontwikkelen.

Verder was het opvallend dat zowel de kinderen uit een klein gezin als de kinderen uit een groot gezin in nagenoeg alle gevallen twee of drie stickers van de vijf aan Konijn gaven. Deze bevinding is in overeenstemming met het onderzoek van Zhou, Huangfu, Keller, Mou en Danzhi (2008), waaruit bleek dat jonge kinderen eerlijkheid erg belangrijk vinden en dat ze daarom altijd zullen proberen om precies de helft te delen. Omdat het delen van precies de helft in het huidige onderzoek niet mogelijk was moesten de kinderen een keuze maken tussen het afgeven van de meerderheid of de minderheid van de stickers. Opvallend was dat zowel de kinderen uit een klein gezin als de kinderen uit een groot gezin er in 55% van de gevallen voor kozen om de meerderheid zelf te behouden. Ook hier was dus geen verschil te zien tussen kinderen uit een klein gezin en kinderen uit een groot gezin.

Hebzucht werd in dit onderzoek op twee manieren gemeten. In overeenstemming met de hypothese lijken kinderen uit een klein gezin meer hebzucht te vertonen dan kinderen uit een groot gezin. Dit resultaat werd echter alleen gevonden wanneer hebzucht op een objectieve manier gemeten werd. Wanneer de mate van hebzucht van het kind via de moeder, en dus subjectief, gemeten werd was er geen verschil te zien tussen kinderen uit verschillende gezinsgroottes. Het verschil tussen deze bevindingen kan worden verklaard door het feit dat subjectieve metingen vatbaar zijn voor bias. Zo zou de rapportage van de moeders niet geheel correct kunnen zijn, doordat ze de vragen op een sociaal wenselijke manier hebben beantwoord. Vragenlijsten waarin gevraagd wordt naar asociaal gedrag genereren namelijk vaak onnauwkeurige resultaten, omdat ze worden vertekend door sociale wenselijkheid (Krumpal,

2013). De moeders beantwoordden de stellingen in 93.22% van de gevallen met gemiddeld of lager (1, 2 of 3) en dus maar in 6.78% van de gevallen met de optie 4 of 5. De optie 5 werd zelfs maar in 1.07% van de gevallen gebruikt. Het lijkt er dus op dat de moeders inderdaad erg terughoudend zijn geweest in het gebruiken van de opties 4 en 5, die stonden voor een hogere mate van hebzucht. De mate van hebzucht van de kinderen zou door de subjectieve meting via de moeder dus enigszins kunnen zijn onderschat. In vergelijking met de hebzuchttaak voor het kind heeft de vragenlijst echter ook een sterk voordeel. Zo kan er met de vragenlijst voor de moeder gevraagd worden naar algemeen dagelijks gedrag, terwijl de hebzuchttaak een momentopname is die van veel factoren afhankelijk is. Kinderen zouden tijdens de hebzuchttaak in het lab ander gedrag hebben kunnen laten zien dan dat ze in hun dagelijks leven vertonen. Het is dus niet duidelijk welke van de twee metingen hebzucht op een juiste manier gemeten heeft.

Omdat er bij de hebzuchttaak wel een trend gevonden werd zal deze bevinding toch verklaard worden. Dit wil echter niet zeggen dat er van uitgegaan wordt dat dit de methode is die hebzucht op de juiste manier gemeten heeft. De resultaten op de hebzuchttaak laten het er op lijken dat kinderen die opgroeien in een klein gezin meer egoïstisch gedrag vertonen dan kinderen die opgroeien in een groot gezin. Zoals beschreven zou dit wellicht kunnen komen doordat de pro-sociale ontwikkeling van deze kinderen minder optimaal verloopt, maar ook doordat de ouders van kinderen uit kleine gezinnen een meer permissieve opvoedingsstijl hanteren (Jaradat, 2012). Aangezien uit dit onderzoek is gebleken dat de pro-sociale vaardigheden van kinderen uit kleine gezinnen niet verschillen van de pro-sociale vaardigheden van kinderen uit grote gezinnen, lijkt de opvoedingsstijl van de ouders een betere verklaring te zijn. De gezinsgrootte zou dan geen direct effect hebben op de mate van hebzucht, maar een indirect effect via de opvoedingsstijl van de ouders. Dat kinderen uit kleine gezinnen meer

hebzucht vertonen dan kinderen uit grote gezinnen zou dan dus niet komen door de gezinsgrootte zelf, maar doordat dat ouders van kleine gezinnen een andere opvoedingsstijl hanteren. De opvoedingsstijl van de ouders werd in dit onderzoek niet meegenomen, dus of dit indirecte effect inderdaad bestaat zou in vervolgonderzoek bekeken kunnen worden.

De resultaten op zowel de hebzuchttaak als de vragenlijst voor de moeder geven een extra reden om te denken dat de gezinsgrootte geen direct effect heeft op de ontwikkeling van hebzucht bij kinderen. Bij beide taken was erg veel variatie te zien in de scores. Zo waren er bijvoorbeeld kinderen uit kleine gezinnen die erg laag scoorden op hebzucht en kinderen uit grote gezinnen die juist hoog scoorden. De gezinsgrootte lijkt dus niet op alle kinderen uit dezelfde groep hetzelfde effect te hebben. Wellicht loopt het effect van gezinsgrootte op de ontwikkeling van hebzucht bij kinderen dus via een andere factor. De opvoedingsstijl is een van de mogelijke factoren die hier een rol zouden kunnen spelen.

Uit het eerder genoemde onderzoek van Boone en Montare (1979) bleek dat kinderen die opgroeien in een groot gezin minder agressie vertonen dan kinderen die opgroeien in een klein gezin. Aangezien kinderen uit een groot gezin naast agressie, ook minder hebzucht blijken te vertonen en hebzucht sterk samenhangt met agressie (Kaplan, 1991) versterkt dit onderzoek de eerder gevonden resultaten.

Verder was het opvallend dat veel kinderen tijdens de hebzuchttaak precies vijf stickers op hun stickerdiploma plakten. Een mogelijke oorzaak hiervan was dat alle stickers in totaal vijf verschillende kleuren hadden en de kinderen van elke kleur precies één sticker op hun diploma plakten. Het verschil in kleuren zou de resultaten dus hebben kunnen beïnvloeden. Kinderen zouden vijf stickers als het maximale doel gezien kunnen hebben, omdat ze dan van alle soorten stickers die er waren een sticker zouden hebben. De mate van hebzucht zou door deze manier

van meten dus onderschat kunnen zijn. Wellicht zou het beter geweest zijn als alle stickers exact gelijk of juist allemaal verschillend waren. Exact gelijke stickers lijkt hier de betere optie, omdat dan alleen de hoeveelheid stickers en niet de voorkeur van het kind een rol speelt bij het maken van de keuze. In vervolgonderzoek zal men hier meer rekening mee moeten houden.

Of de sociale ontwikkeling in zijn geheel minder goed verloopt bij kinderen uit een klein gezin kan op basis van dit onderzoek niet bepaald worden. Alleen de vaardigheid delen en de emotie hebzucht zijn onderzocht, terwijl de sociale ontwikkeling meer bevat dan enkel deze onderdelen. Wanneer we kijken naar de resultaten van de hebzuchttaak zou er wel gezegd kunnen worden dat het er op lijkt dat kinderen die opgroeien in een klein gezin meer egoïstisch gedrag vertonen dan kinderen die opgroeien in een groot gezin. Omdat dit resultaat bij de vragenlijst voor de moeder niet gevonden werd, kunnen er echter geen duidelijke conclusies getrokken worden.

Limitaties

Een sterk punt aan het onderzoek was dat er naast subjectieve vragenlijsten ook objectieve methodes gebruikt zijn om de sociale vaardigheden bij de kinderen te meten. Ondanks de objectieve metingen bleek het onderzoek toch een aantal beperkingen te hebben. Zo was de steekproef van dit onderzoek erg klein. Het is erg lastig om kinderen in een lab te onderzoeken en vooral ook om ouders te vinden die bereid zijn om met hun kind aan onderzoek mee te doen. Van veel kinderen die deelnamen aan het onderzoek deed ook een broer of zus mee, waardoor er in totaal maar 29 gezinnen onderzocht zijn. Het zou beter zijn geweest als er meer participanten hadden deelgenomen en er conclusies getrokken konden worden over de data van meer gezinnen. Dit probleem brengt ook meteen een tweede limitatie met zich mee. Zo zijn het vaak de hoger opgeleide mensen die bereid zijn om mee te doen aan wetenschappelijk onderzoek. In het

huidige onderzoek had dan ook 85% van de moeders werk op hbo niveau of hoger. De kinderen in dit onderzoek zijn daardoor misschien niet helemaal representatief voor de hele bevolking. Er zal dan ook opgepast moeten worden met het generaliseren van de bevindingen.

Daarnaast is niet helemaal duidelijk of hebzucht in dit onderzoek op de juiste manier gemeten werd. Er bleek een erg lage correlatie te zijn tussen de hebzuchttaak en de vragenlijst voor de moeder, terwijl deze beiden de variabele hebzucht maten. Het lijkt er dus op dat minstens een van de twee methodes niet in staat is geweest om de juiste mate van hebzucht te meten. De hebzuchtvragenlijst was gebaseerd op een betrouwbare en valide vragenlijst voor volwassenen (Seuntjens et al., 2015) en er bestond al twijfel over de gebruikte stickers bij de hebzuchttaak. Het is daarom het meest voor de hand liggend dat alleen de vragenlijst voor de moeder hebzucht op een juiste manier gemeten heeft. Om te bepalen of dit idee juist was is er gekeken naar de divergente validiteit van beide methodes. Hiervoor werd een correlatie berekend tussen de deeltaak en de beide methodes om hebzucht te meten. Omdat deze twee constructen de twee uitersten zijn van de sociale ontwikkeling zou hiertussen een significante negatieve correlatie gevonden moeten worden. De correlatie tussen de deeltaak en de vragenlijst voor de moeder bleek inderdaad significant negatief te zijn ($\rho = -.40, p = .01$). Tussen de deeltaak en de hebzuchttaak was geen significante samenhang te zien ($\rho = .02, p = .91$). Deze bevindingen suggereren dat alleen de vragenlijst voor de moeder gezien kan worden als een goede methode om hebzucht te meten. Dit zou dus betekenen dat er geconcludeerd moet worden dat kinderen uit kleine en grote gezinnen niet verschillen in hun mate van hebzucht.

Vervolgonderzoek

Bij het beschrijven van de resultaten zijn al een aantal mogelijkheden voor vervolgonderzoek genoemd. Zo zou onderzocht kunnen worden van wie kinderen de sociale

vaardigheden precies leren en of kinderen uit kleine gezinnen deze inderdaad vooral buiten de thuisomgeving opsteken. Omdat de hebzuchttaak geen goede methode lijkt te zijn voor het meten van hebzucht zou er onderzoek gedaan kunnen worden naar andere manieren om hebzucht op een objectieve manier te meten. Ook zou de huidige hebzuchttaak herhaald kunnen worden met allemaal exact gelijke stickers in plaats van vijf verschillende kleuren, om te bepalen of deze taak dan wel in staat is om hebzucht correct te meten. Daarnaast zou er meer onderzoek gedaan kunnen worden naar de oorzaken van hebzucht. Zo zou er bijvoorbeeld gekeken kunnen worden of de permissieve opvoedingsstijl van ouders van kleine gezinnen er inderdaad toe leidt dat kinderen hebzuchtiger worden. Ten slotte is het ook voor de praktijk van groot belang dat er meer onderzoek gedaan wordt. Zo zou er gekeken kunnen worden of de genoemde interventies voor kinderen met autisme (Lane & Ledford, 2015) ook effectief zijn voor het verbeteren van de vaardigheid delen bij andere kinderen. Tevens zouden er interventies ontwikkeld kunnen worden voor het voorkomen of verminderen van hebzucht, om de negatieve gevolgen die hebzucht met zich meebrengt zoveel mogelijk te voorkomen.

Conclusie

Of de sociale ontwikkeling in zijn geheel niet verschilt tussen kinderen uit verschillende gezinsgroottes kan op basis van dit onderzoek niet gezegd worden. In het huidige onderzoek lijken kinderen uit kleine en grote gezinnen in ieder geval niet te verschillen in de vaardigheid delen en de emotie hebzucht (gemeten met de vragenlijst voor de moeder). Breder gezien kan dus gezegd worden dat de gezinsgrootte geen invloed heeft op het pro-sociale en egoïstische gedrag van kinderen. Omdat er veel onduidelijkheid is over de gebruikte methodes om hebzucht te meten en de hebzuchttaak wel een trend liet zien, is het van groot belang dat hier meer onderzoek naar gedaan wordt. Mogelijk wordt er wel een verschil gevonden in de mate van

hebzucht tussen kinderen uit de verschillende gezinsgroottes wanneer hebzucht anders gemeten wordt.

Deze studie heeft een eerste stap gezet in het onderzoek naar de sociale ontwikkeling van kinderen uit verschillende gezinsgroottes en toont aan dat het van groot belang is dat er nog meer onderzoek naar gedaan wordt. Vooral naar hebzucht, en in bredere zin egoïstisch gedrag, zal meer onderzoek moeten komen. Ongeveer 83% van de gezinnen in Nederland kan tegenwoordig gezien worden als een klein gezin (CBS, 2016b), dus het is van groot belang dat er meer onderzoek komt naar de gevolgen van deze kleinere gezinsgroottes.

Referenties

- Babcock, F., Hartle, L., & Lamme, L. L. (1995). Prosocial behaviors of five-year old children in sixteen learning/activity centers. *Journal of Research in Childhood Education*, 9, 113–127. doi: 10.1080/02568549509594870
- Belsky, J. (2013). *Experiencing the lifespan (3e druk)*. New York: Worth Publishers
- Black, S. E., Devereux, P. J., & Salvanes, K. G. (2005). The more the merrier? The effect of family size and birth order on children's education. *The Quarterly Journal of Economics*, 120(2), 669-700. doi: 10.1093/qje/120.2.669
- Black, S. E., Devereux, P. J., & Salvanes, K. G. (2010). Small family, smart family? Family size and the IQ scores of young men. *Journal of Human Resources*, 45(1), 33-58. doi: 10.3368/jhr.45.1.33
- Boone, S. L., & Montare, A. (1979). Aggression and family size. *The Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*, 103(1), 67-70. doi: 10.1080/00223980.1979.9915115
- Breland, H. M. (1974). Birth order, family configuration, and verbal achievement. *Child Development*, 45(4), 1011–1019. doi: 10.2307/1128089
- Bruhn, J. G., & Lowrey, J. (2012). The good and bad about greed: How the manifestations of greed can be used to improve organizational and individual behavior and performance. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 64(2), 136-150. doi: 10.1037/a0029355
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2016a). *CBS StatLine – Bevolking, huishoudens en bevolkingsontwikkeling; vanaf 1899*. Geraadpleegd op 21 maart 2016, van <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=37556&D1=64&D2=1,26,51,76,101,111,114-116&VW=T>

Centraal Bureau voor de Statistiek (2016b). *CBS StatLine – Geboorte; kerncijfers*.

Geraadpleegd op 1 februari 2016, van

[http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=37422ned&D1=0,4-5,7,9,11,13,17,26,35,40-41&D2=0,10,20,30,40,\(1-4\)-1&HD=160214-1354&HDR=G1&STB=T](http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=37422ned&D1=0,4-5,7,9,11,13,17,26,35,40-41&D2=0,10,20,30,40,(1-4)-1&HD=160214-1354&HDR=G1&STB=T)

Chernyak, N., & Kushnir, T. (2013). Giving preschoolers choice increases sharing behavior.

Psychological Science, 24(10), 1971-1979. doi: 10.1177/0956797613482335

Downey, D. B., & Condron, D. J. (2004). Playing well with others in kindergarten: The benefit of siblings at home. *Journal of Marriage and Family*, 66(2), 333-350.

doi: 10.1111/j.1741-3737.2004.00024.x

Eisenberg, N., Guthrie, I. K., Murphy, B. C., Shepard, S. A., Cumberland, A., & Carlo, G.

(1999). Consistency and development of prosocial dispositions: A longitudinal study.

Child Development, 70, 1360–1372. doi: 10.1111/1467-8624.00100

Flook, L., Goldberg, S. B., Pinger, L., & Davidson, R. J. (2015). Promoting prosocial behavior and self-regulatory skills in preschool children through a mindfulness-based kindness curriculum. *Developmental Psychology*, 51(1), 44-51. doi: 10.1037/a0038256

Hawkes, G. R., Burchinal, L., & Gardner, B. (1958). Size of family and adjustment of children.

Marriage and Family Living, 20(1), 65–68. doi: 10.2307/347368

Heus, P. de, Leeden, R. van der, & Gazendam, B. (1995). *Toegepaste data-analyse: technieken voor niet-experimenteel onderzoek in de sociale wetenschappen*. Den Haag: Reed Business Information.

Jamison, K. R., Forston, L. D., & Stanton-Chapman, T. L. (2012). Encouraging social skill

- development through play in early childhood special education classrooms. *Young Exceptional Children*, 15(2), 3–19. doi: 10.1177/1096250611435422
- Jaradat, A. K. M. (2012). Socio-demographic factors predicting perceived parenting styles: Implications for counselors. *The Arab Journal of Psychiatry*, 23 (2), 169-174. Retrieved from <http://arabjpsychiat.com>
- Kaplan, H. A. (1991). Greed: a psychoanalytic perspective. *Psychoanalytic Review*, 78(4), 505-523. Retrieved from *PsycINFO*. Accession number: 1992-19909-001.
- Krumpal, I. (2013). Determinants of social desirability bias in sensitive surveys: A literature review. *Quality & Quantity*, 47(4), 2025-2047. doi: 10.1007/s11135-011-9640-9
- Lane, J. D., & Ledford, J. R. (2015). A review of interventions designed to increase sharing behaviors in children with social delays or deficits. *Journal of Behavioral Education*, 25(1), 69-94. doi: 10.1007/s10864-015-9235-y
- McElwain, N. L., & Volling, B. L. (2002). Relating individual control, social understanding, and gender to child-friend interaction: A relationships perspective. *Social Development*, 11, 362–385. doi: 10.1111/1467-9507.00205
- Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1994). *Psychometric theory*. New York, NY: McGraw-Hill.
- Odom, S. L., McConnell, S. R., & McEvoy, M. A. (1992). *Social competence of young children with disabilities: Issues and strategies for intervention*. Baltimore: Paul Brookes.
- Perner, J., Ruffman, T., & Leekam, S. R. (1994). Theory of mind is contagious: You catch it from your sibs. *Child Development*, 65(4), 1228-1238. doi: 10.2307/1131316M
- Pierce, C. A., Block, C. A., & Aguinis, H. (2004). Cautionary note on reporting eta-squared values from multifactor ANOVA designs. *Educational and Psychological Measurement*, 64(6), 916-924. doi: 10.1177/0013164404264848

- Ruxton, G. D. (2006). The unequal variance t-test is an underused alternative to Student's t-test and the Mann–Whitney U test. *Behavioral Ecology*, 17, 688–690. doi: 10.1093/beheco/ark016
- Seuntjens, T. G., Zeelenberg, M., Breugelmans, S. M., & Ven, N. van de. (2014). Defining greed. *British Journal of Psychology*, 106(3), 505-525. doi: 10.1111/bjop.12100
- Seuntjens, T. G., Zeelenberg, M., Ven, N. van de, & Breugelmans, S. M. (2015). Dispositional greed. *Journal of Personality and Social Psychology*, 108(6), 917-933. doi: 10.1037/pspp0000031
- Wagner, M. E., Schubert, H. J., & Schubert, D. S. (1979). Sibship-constellation effects on psychosocial development, creativity, and health. *Advances in Child Development and Behavior*, 14, 57-148. doi: 10.1016/S0065-2407(08)60113-5
- Zhou, L., Huangfu, G., Keller, M., Mou, Y., & Danzhi, C. (2008). The development of chinese children's decision-making in ultimatum and dictator games. *Acta Psychol Sin*, 40, 402-408. Retrieved from http://118.145.16.229:81/Jweb_xlxb/EN/Y2008/V40/I04/402

Appendix

Vragenlijst moeder: stellingen hebzucht

1. Mijn kind wil altijd meer.
2. Mijn kind is eigenlijk best wel hebberig.
3. Mijn kind wil altijd het grootste cadeau.
4. Zodra mijn kind iets krijgt, vraagt hij/zij alweer om het volgende dat hij/zij wil hebben.
5. Voor mijn kind is meer altijd beter.
6. Het maakt niet uit hoeveel mijn kind krijgt, hij/zij is nooit echt tevreden.
7. Het lijkt wel of mijn kind nooit genoeg speelgoed kan hebben.

De stellingen werden gescoord op een 5-punt Likertschaal:

1 = “Helemaal niet mee eens”, 2 = “Niet mee eens”, 3 = “Niet mee eens / Niet mee oneens”, 4 = “Mee eens” en 5 = “Helemaal mee eens”.

Tabel 1

Analyse delen

		<u>Klein gezin: een of twee kinderen</u> N=27				<u>Groot gezin: drie of meer kinderen</u> N=13				<u>Fisher's Exact toets</u>
		M	SD	Min	Max	M	SD	Min	Max	Sig.
Deeltaak	Aantal stickers gegeven aan Konijn (min 0, max 5)	2.41	.57	1	3	2.46	.51	2	3	.59

Tabel 2

Analyses hebzucht

		<u>Klein gezin: een of twee kinderen</u> N=27				<u>Groot gezin: drie of meer kinderen</u> N=13				<u>1-weg ANOVA</u>	
		M	SD	Min	Max	M	SD	Min	Max	F-waarde	Sig.
Hebzuchttaak	Aantal stickers geplakt (min 0, max 87)	16.81	23.38	2	87	8.00	3.63	5	15	1.80	.07
Vragenlijst moeder	Totaalscore (min 7, max 35)	13.67	4.40	7	25	12.31	4.77	7	23	.79	.38